

Nándor Kalicz, **Kökori falu Aszód** (Zusammenfassung: Neolithisches Dorf in Aszód). Múzeumi füzetek, 32. szám, Petöfi Múzeum Aszód, 1985, 195 str. včetně 85 tabulek v příloze.

Dnes již světověznámou lokalitu lengyelské kultury u obce Aszód, kom. Pest, objevil 1959 ředitel Petöfiho muzea v Aszód I. Asztales. V letech 1960—1982 zde prováděl systematické archeologické výzkumy Archeologický ústav MAV v Budapešti pod vedením N. Kalicze. Díky těmto výzkumům (plocha asi 5000 m², což představuje cca 2% celkové rozlohy sídliště, odhadované na 20—25 ha) se stalo naleziště v Aszód nejdůležitějším pramenem poznání lengyelské kultury v Maďarsku a jedním z několika center vědeckého výzkumu této civilizace ve středním Podunají (vedle Svodína, Těšetic-Kyjovic, Falkenstein, Friebritz apod.) vůbec.

Po řadě předběžných informací dospěl autor výzkumů v Aszód, známý maďarský badatel a vynikající znalec evropského neolitu N. Kalicz, k prvnímu souhrnnému pohledu na výsledky svých prací. Knižka, která se nyní dostala odborníkům do rukou, nepředstavuje konečné a úplné vědecké zpracování získaných materiálů; dnes patrně ještě nebyla nalezena optimální forma prezentace poznatků z dlouhodobých velkoplošných archeologických výzkumů. Klasický typ monografie nemůže svým omezeným rozsahem pokrýt nároky na zprostředkování veškerých informací, které by si zasluhovaly být zveřejněny. Nejšťastnějším řešením není ani publikace ve svazcích typu Fontes a oddělené zhodnocení výsledků v práci syntetického zaměření. Forma „předběžné syntézy“, kterou zvolil autor v tomto případě, vhodné supluje definitivní zpracování výzkumů a maximálně možným obsahem informací o lokalitě přichází právě včas, aby zainteresovaná veřejnost mohla integrovat výsledky z Aszód do celkového trendu poznávání lengyelské civilizace.

Nyní stručně k obsahu knihy:

Po úvodních partiích (charakteristika lokality, dosavadní výzkumy, teritoriální diferenciace lengyelské kultury v Maďarsku a postavení lokality Aszód v rámci této územní parcelace a chronologické periodizace: východní skupina, starší fáze) přechází autor k informacím o jednotlivých druzích památek.

Z poznatků o sídlištních poměrech vyplývá, že osadu tvořil větší počet menších společenských jednotek; nelze říci, zda byly organizovány na principu pokrevní příbuznosti či na jiných zásadách. K tomu, aby se daly vystihnout případné časové sekvence jednotlivých sídlištních areálů (superpozice hrobů a sídlištních objektů naznačují, že uvnitř lokality docházelo během jejího osídlení [350—500 let] k četným vibracím), zatím není podmínek, neboť prozkoumaná plocha je příliš malá. Stejně tak zjištění kruhového příkopu („rondelu“) — jevu dnes na velkých sídlištních LngK běžného — má zatím jen signální hodnotu, neboť jeho tvar, rozměry, přesné datování a vztah k sídlištním jednotkám konstatovány dosud být nemohou.

Důležitá však je dokumentace pěti nadzemních domů, které se podařilo identifikovat pomocí destruované hliněné omítky stěn (kúlové jámy jsou tu nejspolehlivější), často i s původním inventářem domu. Menší rozměry 8×5 m, 6×4,5 m svědčí pro rodinné stavební jednotky. Řada technických konstrukčních detailů zůstává v této souvislosti nedořešena (např. typ střechy), a ani několik hliněných modelů chýší (peci?), nalezených na sídlišti (jde vesměs o držadla pokliček), rekonstrukci domů nenapomáhá. Zbytky tkalcovské dílny v domě č. 2 (32 závaží) jsou unikátním dokladem neolitického textilnictví vůbec.

Dosud prozkoumaných 220 hrobů (autor předpokládá existenci původních nejméně 10 000 pohřbů na lokalitě) bylo rozloženo ve 3 oddělených skupinách (a, b, c), vzájemně od sebe odlišitelných i obsahově. Většinou šlo o kostrové pohřby (pouze 15 žárových hrobů), uložené v různém stupni skrčení v jámách hlubokých 25—200 cm. Významné je zjištění centrální polohy bohatého mužského a ženského hrobu ve skupině a; svědčí to pro existenci přece jen již jakési sociální stratifikace mlado-neolitické patriarchální (?) společnosti. Z hlediska studia religiózních představ stojí za povšimnutí 3 symbolické hroby (na místě těla nebožtíka rozsypaná okrová barva) a využívání okrové hlínky v pohřebním ritu vůbec (barvivo přímo i ve zvláštních nádobkách v hrobech). Milodary pohřbů, diferencované podle pohlaví a věku zemřelých, tvoří skvělou kolekci památek materiální kultury; z nich spondylový šperk patří k nejatraktivnějším.

V dalších odstavcích je podán systematický přehled památek hmotné kultury z lokality Aszód. Je charakterizována keramika (včetně zvláštních tvarů a instrusí po-

tiské keramiky a vlivů kultury Vinča) a její výzdoba, je pojednáno o drobných keramických předmětech, nečetných lidských idolech a o zvířecí plastice a posléze jsou popsány kamenné, kostěné a parohové nástroje, resp. zbraně.

Hospodářský způsob života dokreslují nálezy zrnin (ječmen, pšenice jednozrnka a dvouzrnka), potenciálních rukojetí srpů, srpových čepelek a kamenných drtelidél na obilí. Podle částečných výsledků osteologické analýzy (S. Bökönyi) pochází 42,7 % kostí z domácích — a 57,3 % kostí z divokých zvířat (nárůst procenta lovné fauny — v době železovské kultury činil podíl domácích zvířat 85—90 % — v mladém neolitu je pozoruhodný a zatím stěží vysvětlitelný). Rada dokladů pak ilustruje drobnou nezemědělskou výrobu (zpracování dřeva, kůže, textilnictví, hrnčířství) a směnu (obsidiánová a spondylová cesta, počátky výskytu měděných artefaktů).

Z úvah o společenských poměrech zaujme představa N. Kalicze o společenské organizaci: lidé snad žili v rodinných konglomeracích po 30—35 duších, v nichž se rodily zárodky sociální stratifikace. Po smrti představitele takové konglomerace pozůstali patrně spálili dům tohoto mrtvého a sídlištní okrsek celé konglomerace přeměnili v pohřebiště; živí členové obcí se přestěhovali do jiné části lokality. To by bylo vysvětlením výše konstatované „vibrace“ uvnitř lokality a zároveň dokladem vztahů živých k mrtvým: mrtví zůstávali i nadále členy společnosti a tak se o ně i pečovalo.

Pro studium religiózního života je důležité poznání, že tzv. kultovní předměty nepatřily k vybavě zvláštních svatyní, nýbrž k interiéru jednotlivých rodinných domů. Tu však je na místě poznamenat, že sakrální objekty na lokalitě zatím objeveny nebyly a že ani o významu předpokládaného „rondelu“ na aszódské lokalitě nic bližšího nevíme.

Následující odstavce hodnotí postavení místa v rámci LngK, maďarského a evropského neolitu. Je tu zmínka i o radiokarbonovém datování (nekalibrovaná data C_{14} v rozmezí 4030—5650 ± 100 B. C.). Podrobněji pak autor analyzuje vztahy lokality Aszód k sousedním, zvláště jižním oblastem (Vinča C—D).

Posléze autor formuluje své názory na vznik a dobu vzniku LngK v Maďarsku; potvrzuje dosavadní představu o dvou komponentách: místní železovské a sopské, jejíž přítomnost spojuje i s pohyby menších skupin lidí (paralelní vznik sousední potiské kultury). Vznik nového lengyelského komplexu pak datuje na rozhraní fáze Vinča B₂/C.

Závěrem se dovídáme o demografických představách N. Kalicze: v jedné generaci mohlo na sídlišti v Aszód žít okolo 300 lidí (40—50 rodin). Zánik života na lokalitě asi souvisel se zhoršením existenčních podmínek (např. s úbytkem zvěře). Poměrně velké společenství se rozpadlo do malých jednotek, které se rozptýlily v okolí a pokračovaly na území východně Dunaje ve vývoji za změněné situace.

Kaliczovu knížku lze jen přivítat. Zkušený autor i v německém souhrnu předložil plastický a obdivuhodně celistvý obraz získaných poznatků z klíčové lokality. Vedle informací o materiální kultuře (kvalitní ilustrace poznání archeologických materiálů vhodné napomáhají) jsou cenné zvláště deduce historického rázu. Nezbyvá než popřát autorovi mnoho dobrého zdraví a vhodné pracovní podmínky k tomu, aby aszódské výzkumy mohl vbrzku využít v definitivním, tj. vyčerpávacím měřítku.

Vladimír Podborský

Chenrieta Todorova, **Kamenno-mednata epocha v B'lgarija** (peto chiljadoletie predi novata era), Sofia 1986, 279 str., 35 chronologicko-periodizačních tabulek, 122 perokreseb a 40 plánek nebo grafů v textu, 72 reprezentačních fototabulek a 12 map v příloze, ruské a německé resumé.

Navýsost reprezentační monografie bulharského eneolitu z pera prominentní bulharské badatelky prof. dr. H. Todorovové představuje bezesporu špičkovou produkci archeologické literatury, a to nejen v měřítku bulharského pravěku, nýbrž přinejmenším v měřítku celoevropském. Kniha je doslova nabitá faktografickým materiá-